CRISTINA ȘUTEU – CRITICA MUZICALĂ. *PERIEGEZĂ, EXEGEZĂ, HERMENEUTICĂ*

Recenzie

Prof. univ. dr. GABRIEL BANCIU
Academia de Muzică „Gheorghe Dima" Cluj-Napoca

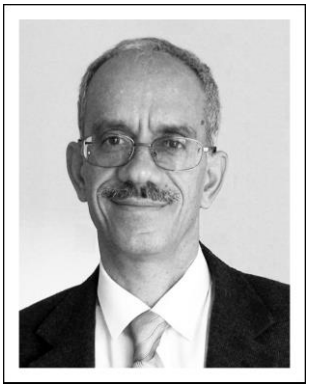

Gabriel BANCIU, muzicolog, doctor în muzicologie – estetică muzicală (1999), profesor universitar (la catedra de Muzicologie) și conducător de doctorat (din 2007). Volume publicate în domeniul esteticii, retoricii muzicale, formelor muzicale, managementului educațional. Studii de specialitate în reviste și publicații de profil, prorector (2008-2012) și președinte al Senatului al Academiei de Muzică „Gheorghe Dima" din Cluj-Napoca (din 2012).

Cristina Șuteu,
Critica muzicală. Perigeză, exegeză, hermeneutică. Cum se scrie o critică muzicală?
Editura RISOPRINT, Cluj-Napoca, 2016

Subintitulată „Cum se scrie o critică muzicală?", cartea doamnei Cristina Șuteu, muzicolog cu vocație, este o excepțională incursiune în problematica abordată, publicată în acest an la editura clujeană RISOPRINT. O lectură instructivă, plăcută și profitabilă, fără îndoială. Dar, ce mai reprezintă critica muzicală azi? Înainte de a răspunde malițioasei întrebări, să ne aducem aminte de experiențele trăite, mai frecvent decât ar trebui, în sălile de concert, unde, deși ne bucură prezența auditorilor, constatăm că nu există, pentru unii

dintre ei, nici cea mai elementară educație pentru a deveni beneficiari ai actului artistic-muzical. Cei în cauză, deloc pătrunși de mediul aparte al sălilor de concerte sau de operă, și complet ocoliți de ceea ce se numește atitudine estetică, par a nu ști de ce au venit la evenimente de înaltă ținută, pe care cei avizați ar fi dorit să le poată audia în deplină liniște. Mai mult, dincolo de activitățile deranjante (șușotit, plimbat, tușit, joaca nelipsită cu mobilul etc.), am remarcat că adesea nu există o concordanță între valoarea interpreților și modul în care este răsplătit, prin aplauze, efortul și competența acestora.

Consemnam, în *Cuvântul înainte* scris pentru acest volum, că realitatea autohtonă a criticii muzicale este marcată de tirajul restrâns al revistelor de strictă specialitate, de lipsa de interes a publicațiilor obișnuite față de actul de cultură, publicul fiind lipsit de un important instrument de educare, estetică sau chiar comportamentală. Iar Cristina Șuteu ne atrage atenția că „în raport cu publicul – oameni cu aspirații, realizări sau neîmpliniri, mai mult sau mai puțin sensibili la vocea sa – criticul va acționa cu respect și responsabilitate pentru artă și, de ce nu, pentru eforturile investite în a prezenta publicului o fărâmă din oceanul muzicii, așa cum o percepe fiecare. Fiind un om 'pentru public', criticul îmbină cunoștințele și conștiința responsabilității" (p. 246).

Să nu uităm că funcțiile criticii, așa cum au fost ele formulate de Albert Thibaudet și citate în carte, acoperă trei domenii: jurnalistic – informarea publicului, pedagogic – educarea gustului muzical și cultural – valorificarea artei" (p. 247). Așadar, „criticul poate fi perceput ca un educator al gustului pentru artă, pentru valoare, pentru frumos", chiar dacă scopul acestuia „nu este de a pretinde publicului să-i accepte părerile în totalitate – pentru că, în fond, critica este o opinie, nu un adevăr absolut – ci de a-i stimula gândirea" (p. 250).

Volumul este structurat, așa cum anticipează și titlul acestuia, în trei mari părți, prima fiind istorică (trecutul), cea de-a două fiind o particularizare exegetică restrânsă la destinele unei publicații de specialitate cu *pedigree*, care cuprinde mai toată istoria muzicii românești – *Revista Muzica*.

Cea de a treia parte, declarată ca fiind hermeneutică, este dihotomic divizată în două relevante și necesare capitole: teoria criticii și relevarea metodelor de lucru în viziunea unor cercetători de referință (ceea ce reprezintă pasul de la istoriografie la atemporalitatea teoriilor probate sau verosimile), respectiv „atelierul de critică muzicală", produsul original al cercetării, momentul în care poate fi probată perfecta legitimitate a avansării unei teorii proprii asupra criticii muzicale.

Privirea de ansamblu ne suscită interesul pentru aflarea unor relevante detalii. Astfel, „periegeza", lunga călătorie, pornește de la rădăcinile

fenomenului, critica literară („prima incursiune istorică"). Urmează investigarea criticii din perspectiva jurnalismului („a doua incursiune istorică"), sistematica fiind geografică, publicațiile – de notorietate, într-o cronologie ce acoperă sec. XVIII-XX (*The Spectator, The Musical Times, Critica musica, Wiener musikalische Zeitung, Sentiment d'un harmophilesur différents ouvrages de musique, Revue musicale, I teatri, Rassegna musicale, Curierul rumânesc* – pentru a consemna doar „pilonii" unui fenomen mult mai amplu), iar criticii – nume cu rezonanță (E.T.A. Hoffmann, Robert Schumann, Richard Wagner, Eduard Hanslick, Hugo Wolf, Theodor W. Adorno, respectiv, Hector Berlioz și Claude Debussy, iar din critica românească, Nicolae Filimon și Iuliu I. Roșca). Cea de-a doua parte, cea care realizează o admirabilă și perfect structurată istorie a revistei *Muzica*, are drept justificare un pilduitor citat datorat lui Mihai Jora: „*Istoria se face după documente și nu după resentimente*"; iar autoarea tezei precizează: „am optat pentru patru idei directoare interdependente, care vizează revista în **subtext** (*experimentum crucis* – discretă aluzie la spiritul critic și analitic al lui Robert Hooke și Isaac Newton), în **context** (cultural, economic, politic și tehnologico-științific – o amplă, detaliată și imagistic susținută prezentare care „ne oferă posibilitatea de a constata *de ce* și *cum* s-a scris, în termenii în care, uneori, *cine* publica într-o revistă de specialitate trebuia să știe *ce*, *prin ce mijloace* și *când* scrie"), în **intertext** (corpus literal realizat din fragmente izolate reunite într-un „mozaic" final inteligibil, respectiv „con-C-E-P-T-ul matricei temporale") și în **text** („pasaje de critică muzicală")." „Prima ridică o problemă, a doua o dezbate, a treia o conchide, iar a patra o exemplifică". Ne sunt oferite, aici, „patru perspective temporale: antebelică (1916), interbelică (1919-1925), postbelică (1950-1989) și postdecembristă (1990-2014)", corespunzătoare celor patru factori: „factorul cultural *in nuce* (1916), cel cultural-economic (1919-1925), cultural-politic (1950-1989) sau cultural-științific (1990-2014)", cele „patru fire ideative – *cultural*, *economic*, *politic* și *tehnologic*" fiind codificate prin deja cunoscutul acronim C-E-P-T.

Ultima parte, care pornește de la corecta constatare că „în România încă nu s-a scris o teorie a criticii muzicale", oferă cinci perspective paradigmatice asupra criticii muzicale: Michel Dimitri Calvocoressi – *Principles and Methods in Musical Criticism*, Londra, 1923, Ernest Newman – *A Musical Critic's Holiday*, New York, 1925, Oscar Thompson – *Practical Musical Criticism*, New York, 1934, Armand Machabey – *Traité de la critique musicale*, Paris, 1947, Alan Walker – *An Anatomy of Musical Criticism*, Philadelphia, 1968. Sintezele grafice ale fiecărei dintre sursele analizate permit formularea concluziilor acestui segment al tezei: „constatăm un element comun: actul evaluativ implică atât analiză cât și intuiție, atât rațiune și sentimente; iar calitatea unei critici este dată de arta de a pune în balanță cele două puteri care oferă greutate judecății de valoare" (p. 237).

Ultimul capitol, „Atelierul de critică muzicală", abordează ludic problema competențelor, ilustrate prin acrostih-ul MENTOR, pe care îl observăm evidențiat prin aldine și care detaliază calitățile indispensabile ale criticului: „**m**inuțiozitate în analiză, **e**xperiență vastă, **n**eutralitate în evaluare, **t**alent, **o**rganizarea cunoștințelor și **r**esponsabilitate față de artă". Aici sunt stabilite nu doar competențele criticului, ci și funcțiile criticii și „etapele procesului critic în raport cu evenimentul artistic" (documentarea, observarea, redactarea, cu etapele aferente).

Concluziile demersului prezintă rezultatele obținute (a se vedea explicita și sugestiva diagramă de la p. 291) și recurge la o surprinzătoare și sugestivă „raționalizare a actului critic" (p. 292), materializată prin imaginea „cubului-reflector" care „coroborează imaginea oglinzii cu cele șase variante posibile ale actului critic, care oscilează între obiectivitate și subiectivitate". De asemenea, este relevat aportul de originalitate al investigației, o gradată, lucidă, onestă și perfect ordonată listă cu zece puncte care reprezintă tot atâtea obiective îndeplinite ale lucrării.

La finele acestui parcurs muzicologic de excepție, criticul muzical – ne atrage atenția autoarea – „rămâne un judecător fără cod civil și un translator fără dicționar", un „identificator subtil al *kitsch*-ului", un „judecător-moștenitor al codului valorilor estetice, preluat de la corifeii trecutului său", „un translator al sensurilor muzicii maeștrilor săi" […]; el „este vocea lui Laocoon și al Casandrei în generația sa și pe ulițele gândirii publice; însă dacă este absent, repede va deveni un Momus [zeul ironiei și sarcasmului la greci], nedemn de a scrie critică și demn de a fi criticat!" (p. 296).

„Criticul rămâne un *elegans formarum spectator*" conchide Cristina Șuteu, citându-l pe Terențiu, iar ceea ce-mi rămâne mie este sarcina de a vă oferi cinci motive ca să citiți aceasta carte.

Așadar:

1. Cercetarea este pe deplin originală, fiind un unicat în muzicologia românească, lipsită până acum de o teorie a criticii muzicale.
2. Lucrarea este minuțios structurată, acoperind întregul spectru al tematicii propuse.
3. Documentarea bibliografică este vastă, solidă și relevantă, fiind realizată în mari biblioteci europene sau din alte țări ale lumii.
4. Autoarea a devenit, pe parcursul elaborării acestei lucrări, critic activ, cu remarcabile rezultate.
5. Volumul de față are un public-țintă bine definit: este vorba despre cei care vor să cunoască ce se ascunde în spatele actului critic, dar, mai ales, tinerii muzicologi care vor să devină critici muzicali.

Adăugăm acestei succinte liste limbajul elevat, editarea și tehnoredactarea impecabilă (care aparțin autoarei), precum și inspirata prezentare grafică, marcă a unei edituri consacrate.

Așadar, conștienți de faptul că arta nu poate exista fără critică, că judecata de valoare nu este doar o finalitate, ci și un mijloc de promovare conformă idealurilor esteticii, să descoperim avatarurile acestui domeniu al criticii muzicale, scos – prin efortul și imaginația doamnei Cristina Șuteu – din conul de umbră în care ignoranța și fenomenul substituirii valorilor artistice l-au abandonat.